

PRILOZI POZNAVANJU PRAPOVIJESTI GRADA HVARA - ARHEOLOŠKO ISTRAŽIVANJE U KUĆI GALIĆ

U radu se predstavljaju i analiziraju rezultati zaštitnog arheološkog istraživanja provedenog krajem 2017. godine u privatnoj kući vlasnika Mladena Galića smještenoj u staroj jezgri grada Hvara, u predjelu Groda. Na osnovu tipološke analize materijala pronađenog u dvije arheološke sonde, ljudska aktivnost se na ovom prostoru odvija u širokom rasponu od kasnog brončanog doba te kroz željezno doba. U radu se pretpostavlja postojanje podgradinskog naselja na južnim padinama brda, koje je pripadalo utvrđenoj gradini na mjestu današnje tvrđave Fortice u gradu Hvaru.*

Ključne riječi: *kasno brončano doba, željezno doba, Hvar, Dalmacija, južnoitalska mat slikana keramika, brončanodobna keramika, željeznodobna keramika*

UVOD

Otok Hvar jedan je od najvećih otoka u Jadranskom moru, te je poprilično dobro dokumentiran s aspekta prapovijesnih lokaliteta. Grga Novak je svojim istraživanjima u hvarskim špiljama na otoku iznjedrio cijelu novu prapovijesnu kulturu mlađeg neolitika, nazvanu po otoku Hvaru, koja se rasprostirala od Tršćanskog zaljeva pa sve do južnodalmatinskih otoka i zaleđa.¹ Gradu Hvaru najbliža je Markova špilja, u kojoj se kulturni slojevi protežu od impresso kulture starijeg neolita, preko hvarske kulture mlađeg neolita, slojeva iz eneolita, brončanog i željeznog doba te antike

* Zahvaljujem se doc.dr.sc. Martini Čelhar na velikoj pomoći pri pisanju ovog rada, te uvažanim kolegama dr.sc. Marini Ugarković i Nikši Vujnoviću na vrijednim savjetima.

¹ Grga Novak, Izvještaj o prethistorijskim istraživanjima otoka Hvara, *Ljetopis JAZU* 55, Zagreb, 1949., 149-161; Grga Novak, *Prethistorijski Hvar, Grapčeva špilja*, Zagreb, 1955.; Grga Novak, Markova špilja na otoku Hvaru. Novo nalazište neolitske obojene keramike, *Arheološki radovi i rasprave* 1, Zagreb, 1959., 5-53; Grga Novak, Markova špilja na otoku Hvaru, *Arheološki radovi i rasprave* 2, Zagreb, 1962., 19-99; Grga Novak, *Hvar kroz stoljeća*, Zagreb, 1972.; Stojan Dimitrijević, Tihomila Težak-Gregl, Nives Majnarić-Pandžić, *Prapovijest*, Zagreb, 1998., 105-110.

- raspon od 6000 g. pr. Kr. do 200 g. poslije Krista.² Uz Markovu, Novak je istraživao i Grapčevu špilju, najpoznatiji i najizdašniji prapovijesni lokalitet na otoku, te špilje u Sv. Nedilji, Pokriveniku i nekolicinu manjih špilja na otoku.³

Uz špilje, za proučavanje brončanog i željeznog doba otoka Hvara (oko 2200. do 400. godine pr. Kr.), važne su i kamene gomile, koje su služile kao grobni humci, te gradine.⁴

Na otoku je pronađen veliki broj kamenih gomila, koje se istražuju već od 19. stoljeća, ali je većina podataka i nalaza do danas izgubljena. Između ostalog, dokumentirane su u okolici grada Hvara, na poluotoku Pelegrin, te na Paklenim otocima.⁵ Najveća koncentracija kamenih gomila na otoku pronađena je između grada Hvar i uvala Mala i Vela Vira (Slika 1/2), na 20 minuta hoda od hvarske tvrđave. Na prostoru zvanom Sokolica pronađene su 22 kamene gomile.⁶ Dio gomila je bio potpuno prazan, dok je u ostalima pronađena keramika, kosti, te metalni predmeti, uglavnom brončani. Nekoliko gomila postojalo je i u blizini gradske tvrđave. One su vidljive na starim fotografijama Hvara s početka 20. stoljeća. No, prilikom uređenja parka ispod tvrđave početkom 1930ih godina gomile su bile raskopane i u njima su pronađene kamene škrinje s kostima, te keramičke posude.⁷ Iz tih rijetkih i uglavnom, prema današnjoj metodologiji, nestručnih izvještaja može se zaključiti da većina gomila potječe iz razdoblja brončanog i željeznog doba.⁸

Osnovni oblik naselja na istočnoj jadranskoj obali, kroz brončano i željezno doba, jesu gradine, iako postoje i naselja na obali poput Trogira⁹,

---

² Novak, *Hvar kroz stoljeća*, 17.

³ Isto, 12-22; Stašo Forenbaher - Timothy Kaiser, *Grapčeva špilja: pretpovijesni stan, tor i obredno mjesto: rezultati arheološkog istraživanja 1996. godine*, Split, 2008.; Stašo Forenbaher, Prehistoric Populations of the Island of Hvar, *Coll. Antropol.* 26 (2002) 1: 2000. 361-378.

⁴ Nikša Petrić, Hvarski tumuli, *VAHD* 72-73, Split 1979., 67-77.

⁵ Novak, *Hvar kroz stoljeća*, 22; Grga Novak, Prehistorijske gomile na Paklenim otocima, *Arheološki radovi i rasprave* 1, Zagreb, 1959., 237-244.

⁶ Vince Gaffney et al. (B. Kirigin, M. Petrić, N. Vujnović, S. Čače), Arheološka baština otoka Hvara, Hrvatska, *Projekt Jadranski otoci*, svezak 1, BAR IS 660, Oxford, 1997., 82-87.

⁷ Marin Zaninović, O naseljenosti otoka Hvara u antičko doba, *VAHD* 68, Split, 1973., 198.

⁸ Nikša Petrić, *Zavičaju Hvaru*, Split, 2015., 109-115; Forenbaher, Prehistoric Populations, 371.

⁹ Nikša Petrić, Prapovijest Trogira, *Diaodora* 14, Zadar, 1992., 23.

Vranjica¹⁰, Zadra i dr.¹¹. Gradinska naselja smještena su na prirodno zaštićenom uzvišenom položaju, u blizini plodnih polja i izvora vode, morskih luka ili rijeka, tj. komunikacija. Velik broj gradina bio je stalno naseljen, neke samo povremeno, a neke nisu bile naseljene već su vjerojatno služile kao osmatračnice ili skloništa.¹²

U željeznom dobu otok Hvar pripada srednjodalmatinskoj kulturnoj grupi željeznog doba,¹³ iako je etnička pripadnost otočkog stanovništva nepoznanica. Antički izvori poznaju imena etničkih zajednica koje su živjele na prostoru istočnojadranske obale i zaleđa, kao što su Liburni, Delmati, Hili, Bulini, Nesti, Manijci, ali prilikom osnivanja Farosa nitko ne spominje ime starosjedilaca, koji su živjeli na otoku Hvaru.¹⁴

Sustavnim pregledom otoka Hvara registrirana je nekolicina željeznodobnih naselja, od kojih je najznačajnije vjerojatno bilo na mjestu današnjeg grada Hvara.¹⁵ Potencijal i značaj lokaliteta dolazi do izražaja od kraja 1980ih godina, nakon serija rekognosciranja oko tvrđave u Hvaru. Pregled terena koji je obavljen u sklopu „Projekta Hvar“ 1989. godine obuhvatio je 1,43 ha. Pronađena je velika količina brončanodobne i najviše željeznodobne keramike, koja se proteže po južnim i istočnim padinama brda, te se nastavlja ispod urbanog područja grada Hvara. Vrlo su važni nalazi južnoitalske mat slikane keramike,¹⁶ koji ukazuju na dominantan položaj hvarske gradine, jer na niti jednom drugom lokalitetu na otoku nisu pronađeni značajniji tragovi održavanja veza s Grčkom i Apulijom tijekom starijeg željeznog doba.¹⁷ Hvarska luka bila je zaštićena nizom

¹⁰ Irena Radić Rossi, Zaštitno arheološko istraživanje u vranjičkome podmorju 2005./2006, *Tusculum* 1, Solin, 2008., 30.

¹¹ Ivo Babić, *Prostor između Trogira i Splita*, Kaštel Novi (pretisak izdanja iz 1984.), 1991., 31-32; Martina Čelhar - Mate Parica - Mato Ilkić - Dario Vujević, A Bronze age underwater site near islet of Ričul in northern Dalmatia, *Skyllis*, 2017., 21-35.

¹² Šime Batović, Liburnska grupa, *Praistorija jugoslavenskih zemalja*, vol. V, (ur. A. Benac), Sarajevo, 1987., 352-353.

¹³ Borivoj Čović, Srednjodalmatinska grupa, *Praistorija jugoslavenskih zemalja*, vol. V, (ur. A. Benac), Sarajevo, 1987., 442 - 481.

¹⁴ Branko Kirigin, Faros - Parska naseobina, Prilog proučavanju grčke civilizacije u Dalmaciji, *VAHD* 96, Split, 2003., 9 - 301, 22.

¹⁵ Kirigin, Faros, 22.

¹⁶ Gaffney et al, Arheološka baština, 87, HV 16.

¹⁷ Kirigin, Faros, 22; Petrić, Prilozi poznavanju apulske geometrijske keramike na istočnom Jadranu, *Diadora* 9, Zadar, 1980., 198-199; Nikša Petrić, Finds of Apulian geometric pottery in Central Dalmatia, *Taras* 13/1-2, Taranto, 1994., 217-221.

Slika 1. - 1. Markova špilja, 2. Uvala Vira, 3. Fortica, 4. Napoljun, 5. Vela Glova, 6. Glova od bure

gradina koje su zaokruživale i štitile naselje u luci. Istočnije od lokacije glavne gradine nalazi se brdo Vela Glova, gdje je utvrđeno postojanje gradinskog lokaliteta.¹⁸ Između brda Napoljun i Vele Glove nalazi se treći lokalitet na kojem su registrirani prapovijesni ostaci - Glova od bure.¹⁹ S ovih lokaliteta pruža se pogled na sve četiri strane svijeta, a za bistrog vremena vidi se i talijanska obala, te su prapovijesni stanovnici mogli nadzirati skoro cijeli srednji Jadran.

Hvarska luka smještena je na središnjem dijelu istočne Jadranske obale, na transjadranskom plovnom pravcu od ušća rijeke Pad do Jonskog mora, te na pravcu od istočne jadranske obale do poluotoka Gargano preko Palagruže.²⁰ U okolici postoje izvori vode, veliko plodno polje prema istoku veličine 110 ha, te je u prapovijesna vremena, kada je uvala

¹⁸ Marin Zaninović, *Heraclea Pharia*, *VAMZ* 3. s, XXIV - XXV, Zagreb, 1991., 35-48, 42.

¹⁹ Alen Miletić, *Prilozi poznavanju naseljavanja otoka Hvara u prapovijesti*, *VAHD* 107, Split, 2014., 113-128.

²⁰ Mateo Bratanić - Mithad Kozličić, *Ancient Sailing Routes in Adriatic, Les routes de l'Adriatic antique, géographie et économie, Radovi s Okruglog stola održanog u Zadru 18. - 22. rujna 2001*, Bordeaux - Zadar, 2006., 107-124.

Slika 2. Pretpostavljeni izgled hvarske luke i prostora glavnog gradskog trga prije naseljavanja (prema: Ivo Štambuk, Razvoj hvarske Pjace, *Hvarski zbornik* 4, Hvar, 1976., 261-280)

sezala do današnje katedrale, bila još bolje zaštićena nego danas (Slika 2). Luke Starog Grada, Vrboske i Jelse na sjevernoj strani otoka su bile još sigurnije, ali su u transjadranskoj komunikaciji bile nebitne i „van ruke“.²¹ Naselje Hvar imalo je i sjevernu luku, već spomenutu Viru, koja je uvelike skraćivala komunikaciju glavnog naselja u Hvaru s plodnim starogradskim poljem.²²

Iz svega navedenog, prapovijesna topografija okolice Hvara relativno je dobro poznata, ali u potpunosti nedostaju podaci o veličini naselja koje je postojalo na južnim padinama brda pod gradinom, te oko uvale na čijem mjestu je današnji glavni gradski trg - Pjaca (Slika 2).

Na prostoru grada Hvara postoji nekoliko lokaliteta gdje je pronađen prapovijesni sloj. Prema zapisu iz 1963. godine, prilikom radova iza apside crkvice sv. Roka (Slika 3/1), na dubini od 3 metra pronađena je „gradinska keramika“ uz ostatke paljevine.²³

²¹ Kirigin, Faros, 15.

²² Zaninović, Heraclea Pharia, 42.

²³ Niko Duboković Nadalini, Nekoliko bilježaka o izgradnji hvarske luke i grada, *Bilten Histo-rijskog arhiva* IV-V, 1963., 64.

Prilikom zaštitnih arheoloških istraživanja u kući Gazarović 1982./1983. godine (Slika 3/2), koja se nalazi na južnim padinama hvarske tvrđave, unutar bedemom ograđenog srednjovjekovnog grada, pronađeni su ulomci prapovijesne željeznodobne keramike, komadi kremenca, dijelovi južnoitalske ranogeometrijske posude - ole koja je datirana u 9. st. pr. Kr., te antička i kasnoantička keramika.²⁴

Tijekom obnove palače Užižić u Hvaru (Slika 3/3) izvedena su zaštitna arheološka istraživanja 1999. i 2003. godine.²⁵ Ova palača se također nalazi na južnim padinama hvarske tvrđave u predjelu Groda. U najdubljim slojevima pronađeni su ulomci željeznodobne keramike ukrašeni utiskivanjem prsta na obodu, koje su autori preliminarno datirali u 6. i 5. st. pr. Krista. Ukupno je pronađeno oko 3000 ulomaka prapovijesne keramike. Dokumentirani su ostaci paljevinskih slojeva, te jedna podnica od nabijene gline. Ova podnica bi mogla biti dio prapovijesne nastambe, što bi bio prvi takav zabilježen nalaz u Hvaru.²⁶

Velika količina prapovijesne keramike pronađena je i prilikom istraživanja u kući vlasnika Uroša Sarjanovića 2016. godine (Slika 3/5). Nalazi se u neposrednoj blizi palače Užižić. Ispod antičkih slojeva pronađeni su neporemećeni prapovijesni slojevi s nekoliko stotina ulomaka prapovijesne keramike.²⁷

Željeznodobna i helenistička keramika pronađena je i prilikom istraživanja u Arsenalu (Slika 3/4) provedenih u nekoliko kampanja od 2012. do 2016. godine, ali u teškim uvjetima stalnog nadiranja mora, pošto su željeznodobni slojevi pronađeni na više od metra dubine ispod razine mora. Međutim, željeznodobna keramika je nađena u antičkom nasipu, dakle van svog prvotnog konteksta. U ovim istraživanjima sakupila se veća količina prapovijesne keramike.²⁸

---

²⁴ Nikša Petrić, Prilozi arheologiji kasnoantičkog grada Hvara, *PPUD* 28, Split, 1989., 7-9.

²⁵ Marinko Tomasović - Miroslav Katić, *Izveštaj o zaštitnim arheološkim istraživanjima u palači Hektorović 1999. i 2003. godine*, Ministarstvo kulture RH, Konzervatorski odjel u Splitu, 2003.

²⁶ Tomasović - Katić, *Izveštaj*, 2003.

²⁷ Ivana Protulipac, *Kuća Sarjanović - Hvar*, Izveštaj arheoloških istraživanja, Ministarstvo kulture RH, Konzervatorski odjel u Splitu, Split, 2016.; Eduard Visković - Nebojša Cingeli - Ivana Protulipac, *Pet godina arheologije u Hvaru - Arheološka istraživanja 2012. - 2017.*, Hvar, 2017.

²⁸ Visković - Cingeli - Protulipac, *Pet godina*; Nebojša Cingeli, *Izveštaj o arheološkom istraživanju u Arsenalu u Hvaru*, Ministarstvo kulture RH, Konzervatorski odjel u Splitu, Split,

Slika 3. Područje gradine na mjestu gradske tvrđave, iscrtkani areal najveće količine prapovijesne keramike pronađene rekognosciranjem, te žutom bojom označene srednjovjekovne gradske zidine. 1. Sv. Rok, 2. palača Gazarović, 3. palača Užižić, 4. Arsenal, 5. kuća Sarjanović, 6. hotel Palace, 7. kuća Galić.

U sklopu istražnih konzervatorsko - arheoloških radova hotela Palace (Slika 3/6) 2017. godine izvedeno je arheološko istraživanje u tzv. Crvenom salonu. I ovaj lokalitet se nalazi na južnim padinama hvarske tvrđave. Najstariji pronađeni keramički materijal pripada gruboj prapovijesnoj keramici, koja je ukrašena utiskivanjem prsta i ostalim plastičnim dekoracijama. Prema rezultatima radiokarbonske analize ovi slojevi se mogu datirati u 5./4. st. pr. Krista.²⁹ U sloju sa sličnom prapovijesnom keramikom pronađen je i ulomak crvenofiguralne posude tipa *oinohoe* koja se datira u 4. st. pr. Kr.³⁰

2016.

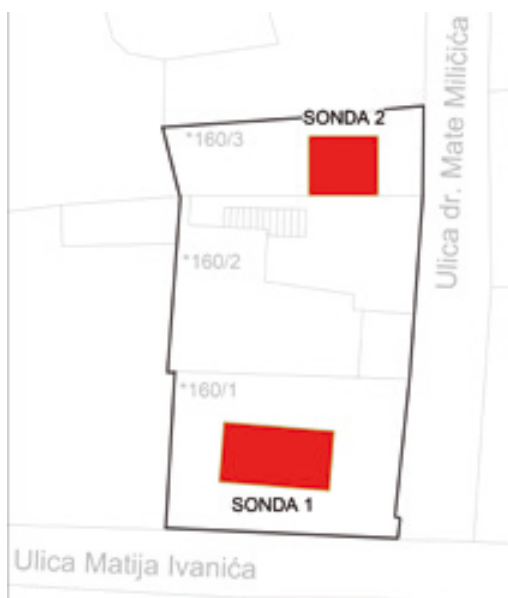
²⁹ Ispitni izvještaj o relativnoj specifičnoj aktivnosti ¹⁴C/starosti 017-3528/1/2017.

³⁰ Visković - Cingeli - Protulipac, *Pet godina*, 10; Eduard Visković, *Preliminarni izvještaj o*

LOKALITET

Kuća Galić (k.č. 160/1, 160/2, 160/3 k.o. Hvar) relativno je mlađeg postanka. Izgrađena je tijekom 19. stoljeća. Nalazi se na južnoj padini gradske tvrđave, uz sjevernu stranu glavne ulice u Grodi, koja spaja istočna i zapadna srednjovjekovna gradska vrata unutar fortificiranog grada. Neki autori smatraju da je ortogonalna ulična mreža sjevernog dijela Hvara, posebice unutar Grode antičkog postanka.³¹

Kuća se sastoji od glavne zgrade na južnom dijelu parcele, te staje za stoku na sjevernom dijelu.³² Istražene su dvije sonde. Veća sonda u kući na južnom dijelu posjeda (Sonda 1), dimenzija 4x2 metra i manja sonda u staji (Sonda 2) dimenzija 2x2 m (Slika 4). Tijekom arheoloških istraživanja sonde su dobile zasebne stratigrafske jedinice zbog poprilične udaljenosti među njima. Istraživanja su vršena

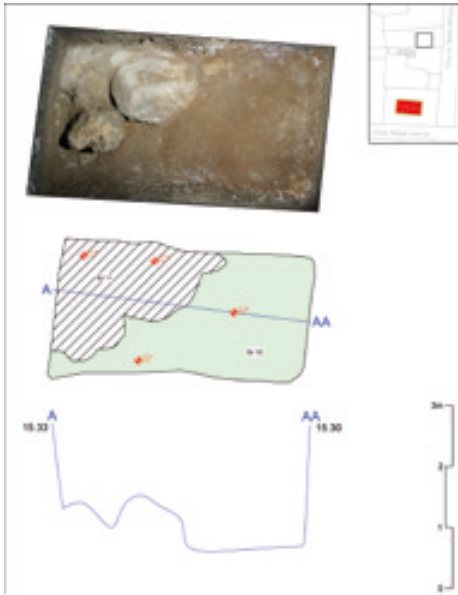
Slika 4. Položaj sondi u kući Galić

arheološkom istraživanju k. č. 224, *67/1, *67/2, *82 k.o. Hvar (Hotel Palace), Ministarstvo kulture RH, Konzervatorski odjel u Splitu, Split, 2017.

³¹ Ambroz Tudor, Ortogonalna ulična mreža sjevernog dijela Hvara, *Peristil* 38, Split, 1995., 69. Toj tezi idu u prilog arheološka istraživanja u kući Gazarović gdje je pronađena antička kuća koja se poklapa s pravcem srednjovjekovne ulice. U istoj ulici, prilikom istraživanja u kući Sarjanović, također je utvrđeno da se sjeverni zid pronađene građevine poklapa s pravcem srednjovjekovne ulice (Protulipac, *Kuća Sarjanović*; Visković - Cingeli - Protulipac, *Pet godina*). Međutim, u nekim drugim istraživanjima ta situacija nije potvrđena, najznakovitije prilikom istraživanja u kući Sina, koja se nalazi u istoj ulici, nekoliko desetaka metara istočnije. U ovom slučaju antički zid je svojim pravcem presjecao pravac srednjovjekovne ulice (Visković - Cingeli - Protulipac, *Pet godina*).

³² Arheološko istraživanje izvedeno je od 30. listopada do 24. studenog 2017. godine s ukupno 15 radnih dana. Voditelj istraživanja bio je arheolog Eduard Visković, a zamjenik student arheologije Luka Godina. Nacrtnu dokumentaciju izradila je arheologinja Andrea Devlahović iz Muzeja Staroga Grada.

Slika 5. Sonda 1.

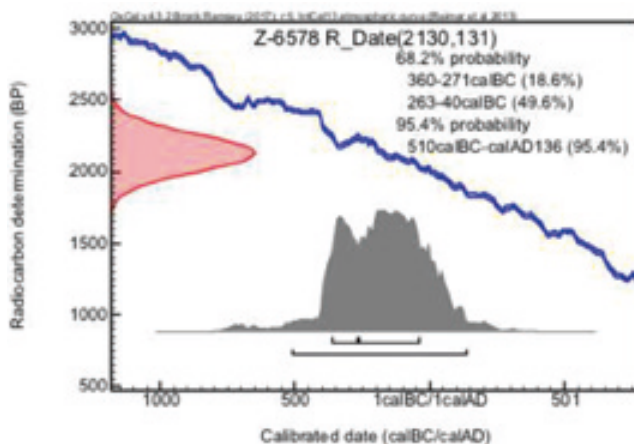
manjim dijelom strojno, na početku istraživanja prilikom uklanjanja betonskog poda, a ostatak ručno. Istražena površina unutar katastarske čestice iznosi oko 30% u kući i oko 30% u staji.

Istraživanje je započelo u sondi 1 (Slika 5). Ukupno je definirano 12 stratigrafskih jedinica. Popločani pod (SJ 1) je uklonjen na mjestu predviđenom za istražnu sondu. Ispod kamenog popločanja nalazio se njegov tampon (SJ 2) te sloj građevinskog nasipa (SJ 3) – šute debljine 15-ak cm. U ovom sloju nije pronađen

pokretni arheološki materijal. Ispod sloja šute nalazila se žbukana podnica (SJ 4) koja nije sačuvana na cijeloj površini Sonde 1, već samo u njezinoj sjeverozapadnoj strani. Podnica vjerojatno pripada vremenu izgradnje kuće u 19. stoljeću, i predstavlja originalni pod kuće. Odmah ispod podnice počinje sljedeći sloj (SJ 5). Sloj je masne zemlje, izrazito tamne boje i kompaktne čvrstine, debljine 50-70 cm, u kojem nije bilo arheološkog materijala. Nakon uklanjanja sloja SJ 5, nakon otprilike 1 m dubine od postojećeg poda pojavio se kulturni sloj (SJ 6). U ovom sloju je pronađena većina pokretnog arheološkog materijala iz Sonde 1.

Daljnijim uklanjanjem ovog sloja naišli smo na tanki sloj gareži (SJ 7) u kojem su pronađena 4 ulomka prapovijesne keramike. Iz ovog sloja uzeti su uzorci za 14C analizu. Uzorak za 14C analizu nije bio dovoljne količine za potpuno točnu dataciju. Nakon standardne kemijske pretpripreme, ostalo je samo 3,5 g uzorka, pa je dobiveni benzen, manji od potrebne standardne mase, morao biti nadopunjen benzenom bez 14C (što se uzelo u obzir prilikom računanja starosti, a pridonijelo je povećanju mjerne nesigurnosti). Analiza je s vjerojatnošću od 95.4 % (2σ) pokazala kalibrirano vrijeme 510 g. pr. Kr. - 136 g. nakon Kr., dok je 1σ 49.6 % vjerojatnosti da uzorak potječe

iz razdoblja 263.-40. g. pr. Kr. (Slika 6).³³ Dobiveni radiokarbonski datum je 2130 ± 130 BP, a kalibrirani raspon 177 ± 157 g.pr.Kr.³⁴

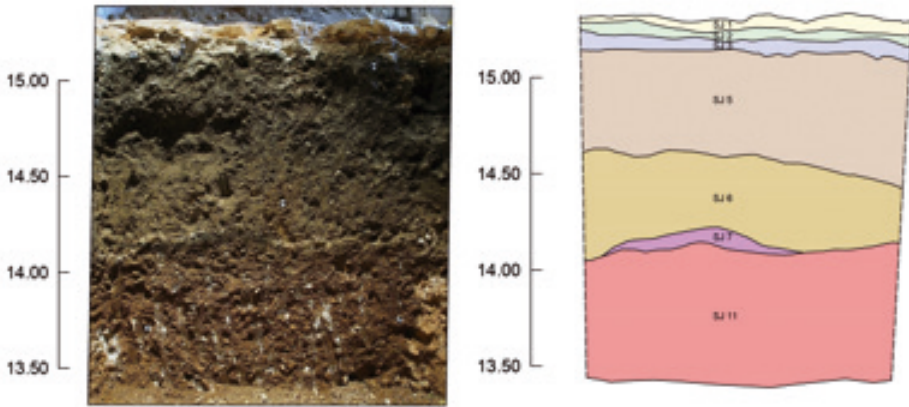
Slika 6. Kalibracijska krivulja (prilog br. 0017-7883/2/2017)

U istočnom dijelu sonde ispod sloja SJ 6 pojavio se sloj crvene zemlje sa sitnim ulomcima kamena SJ 9. Ovaj sloj nije sadržavao arheološki materijal te smo ga nakon daljnjeg ukopavanja definirali na prostoru cijele sonde 1 kao zdravicu SJ 12. U zapadnom dijelu sonde zdravicu čine tri velika kamena tufaca. Arheološko istraživanje u sondi 1 završilo je na dubini od 13.30 m. n. v ili 2 metra od razine postojećeg poda.

Sonda 2 (Slika 8.) istražena je na sjevernom dijelu parcele, unutar male kuće za stoku. Nakon rušenja kamene staje, teren je očišćen, te je otvorena sonda veličine 2x2 metra. U Sondi 2 definirano je 7 stratigrafskih jedinica. Pokretni arheološki materijal pronađen je u SJ 2 i SJ 3. Kao i u sondi 1, ni u sondi 2 nije pronađena arhitektura niti bilo kakvi tragovi nastambi. Istraživanje je započelo uklanjanjem sloja (SJ 1) humusa debljine 10-20

³³ Ispitni izvještaj o relativnoj specifičnoj aktivnosti ¹⁴C/starosti - 017-7883/1/2017, Institut Ruđer Bošković, 2017.

³⁴ Kalibrirani raspon smo dobili pomoću <http://www.calpal-online.de>.

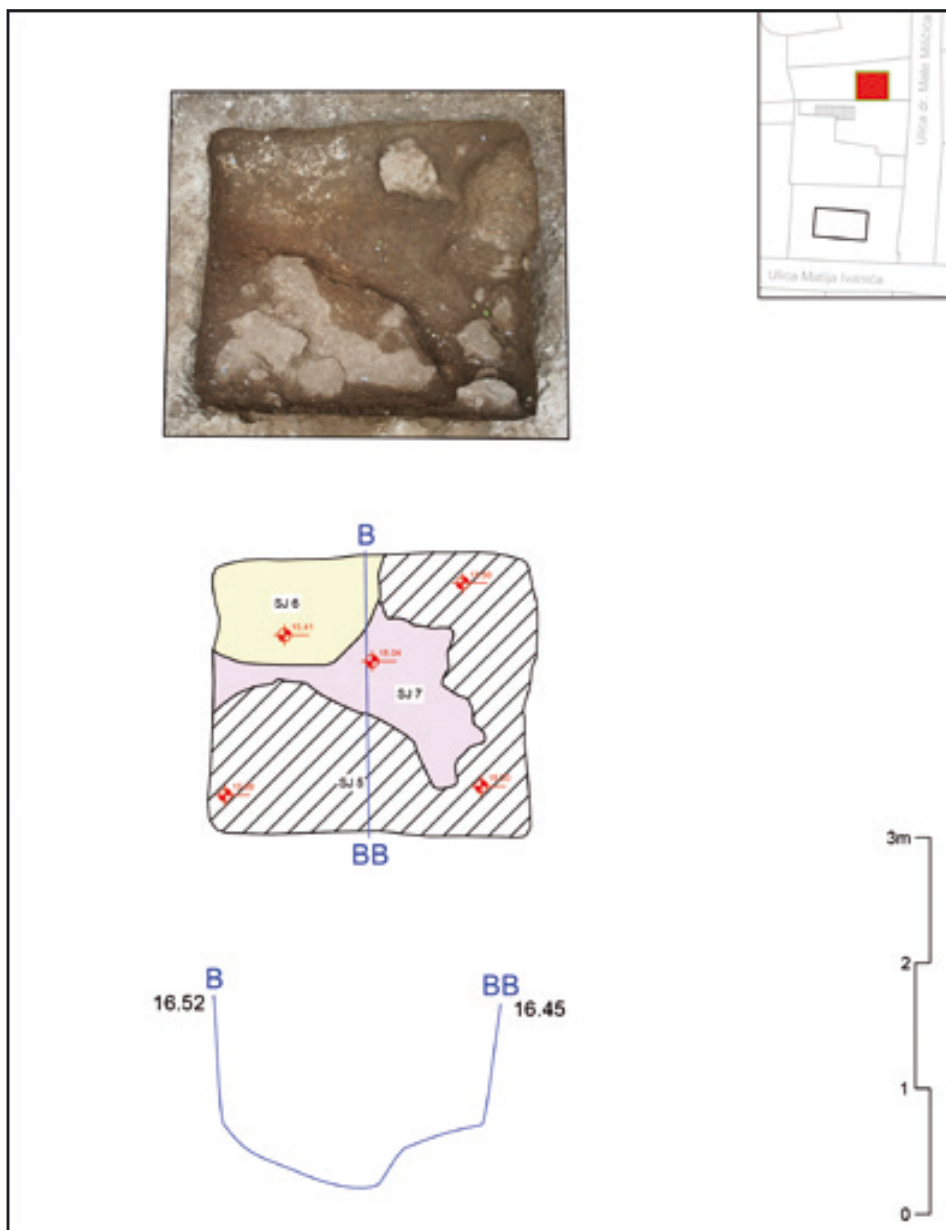

Slika 7. Stratigrafska slika Sonde 1.

cm. Ispod ovog sloja nalazio se sloj svijetlo smeđe zemlje (SJ 2) s velikom količinom prapovijesne keramike. Dubina sloja varira od 20-60 cm, ovisno o položaju u sondi. Ispod SJ 2 nalazio se sloj crvenkasto-smeđe zemlje, također s dosta ulomaka prapovijesne keramike (SJ 3). Kao i prethodnom sloju, debljina varira od 20-60 cm. U jugoistočnom dijelu Sonde 2, na dubini od 1 m, ispod sloja SJ 3, nalazio se sloj SJ 4. SJ 4 je tanak sloj gareži koji je bio položen na kamen. Daljnjim uklanjanjem SJ 3 došli smo do kamena živca. U sjeverozapadnom dijelu to je glinasti kamen - SJ 6, a u ostalom dijelu sonde 2 živac je kamen tufac - SJ 5 koji je pronađen i u sondi 1. Između ovog kamenja pronađena je crvenica - sterilni sloj - SJ 7.

KRONOLOŠKO - TIPOLOŠKA ANALIZA KERAMIKE

Keramika pronađena ovim istraživanjima oblikovana je rukom bez upotrebe lončarskog kola. Glina je pomiješana s krupnijim i sitnijim primjesama kalcita, te je neujednačene boje i kvalitete. Većinom je neukrašena, a jako mali udio je glačan. Unatoč brojnim podtipovima, mogu se izdvojiti dvije osnovne kategorije keramičkih oblika: zdjele i lonci manjih ili većih dimenzija, te nekoliko primjeraka specifičnih ručaka. U obje sonde pronađeno je 398 ulomaka keramike: 147 ulomaka u sondi 1 i 251 ulomak u sondi 2. Većina keramičkih ulomaka su atipični fragmenti

Slika 8. Sonda 2.

stijenki prapovijesnih posuda.

Za kronološko tipološku analizu keramike izdvojena su 23 specifična ulomka ili 5.7 % od ukupnog broja ulomaka. Dijagnostički materijal je definiran prisutnošću oboda, drške, dna ili ukrasa na ulomku.

Analizu keramike započinjemo zdjelama. Zdjele su češće ukrašene i finije izrađene nego lonci, a katkad im je površina uglačana do visokog sjaja. Prisutne su plitke i duboke forme. Najzanimljiviji nalaz ove grupe je ulomak trbuha zdjelice s vertikalno postavljenom drškom, te vertikalnim kanelurama na stijenci i na dršci (**T.5/2**). Vjerojatno je dio polukuglaste zdjelice s uvučenim rubom. Posude ovakvog ukrasa pronađene su prilikom istraživanja Beretinove gradine u okolici Zadra i datiraju se kroz sve faze željeznodobne liburnske kulture.³⁵ Zdjele sa sličnim ukrasom pronađene su u Zadru i Bribiru, s datacijom u željezno doba.³⁶ Slična forma kao i kod navedenog primjerka primjetna je na još jednom ulomku oboda zdjelice (**T.1/4**). Svijetle je oker boje i tankih stijenki, a s vanjske strane je primjetno uglačan. Iako je ovaj ulomak bojom, kvalitetom i formom sličan ulomku na **T.5/2**, nekoliko je razlika. Dok je **T.5/2** ukrašen plitkim kanelurama koje pokazuju trud izrađivača, ulomak **T.1/4** je ukrašen urezima cik-cak linija uz vanjski rub oboda, koje pokazuju nešto nemarniji rad. Ulomak **T.1/4** je dio posude pliće forme i uglačane vanjske stijenke, dok **T.5/2** pokazuje formu dublje zdjelice, te nije uglačan. Ovakvi jednostavni geometrijski motivi nisu kronološki relevantni, jer se pojavljuju kroz dugi vremenski period. Primjerci s urezanim motivima pronađeni su istraživanjima u Radovinu³⁷ i Bribiru,³⁸ te su datirani u željezno doba.

Plitke zdjele česte su među prapovijesnim materijalom. Ulomak **T.3/8** pripada širokoj plitkoj zdjeli s lagano valovitim, unutra uvučenim obodom. Posude slično uvučenog oboda pronađene su u Putalju³⁹ i Limskoj gradini,⁴⁰

³⁵ Šime Batović, Istraživanje Ilirskog naselja u Radovinu, *Diadora* 4, Zadar, 1968., 58, T. 24/1.

³⁶ Natalija Čondić - Morana Vuković, *U temeljima grada: iz arheoloških slojeva liburnskoga Zadra = In the city's foundations: the archaeological layers of the Liburnian Zadar*, 2017., 73, sl. 3; Paola Korošec - Josip Korošec, Istraživanje prapovijesti na Bribirskoj glavici u Bribiru, *Diadora* 9, Zadar, 1980., 95-164, T.11/1, T.19/5.

³⁷ Batović, Istraživanje Ilirskog naselja, 58, T.XXIV, 1.

³⁸ Korošec - Korošec, Istraživanje prapovijesti, T.11/1.

³⁹ Slobodan Čače, Putalj do početka povijesnog doba, u: Tonči Burić; Slobodan Čače; Ivo Fadić, *Sv. Juraj od Putalja*, Split, 2001., 33-79, sl. 39.

⁴⁰ Dušanka Urem, *Limska gradina: keramika s područja nekropole = The Limska gradina hillfort: pottery from the cemetery area*, Pula, 2012., 99, T.6/6.

s datacijom od kasnog brončanog do starijeg željeznog doba, te Ninu⁴¹ i Radovinu,⁴² s datacijom u željezno doba. Istom razdoblju pripada i zdjela **T.4/3**, iako joj je obod izvučen ukoso prema vani u gotovo horizontalan položaj.

Druga grupa materijala pripada tipovima lonaca. Prva dva primjerka su ulomci lonaca s jezičastim drškama - **T. 1/1** i **T. 1/2**. Posude s ovakvim tipom drške datiraju se u širokom rasponu od kasnog brončanog doba te kroz željezno doba. Posuda s drškom sličnom ulomku **T.1/1**, ali drukčijim obodom pronađena je u Babinom polju te se datira u razdoblje 11.-10. st. pr. Krista.⁴³ Kasnije datacije je sličan ulomak pronađen u Ričulu, te se datira u sredinu 1. tisućljeća pr. Krista.⁴⁴ Sljedeća dva primjerka su ulomci lonaca s potkovičastim drškama. Ovaj tip karakterizira izgled drške u obliku potkove, te je oblikovan kao aplikacija na tijelo posude. Razne su varijante ovog tipa. U prvom slučaju (**T.2/6**) radi se o potkovičastoj dršci koja je neukrašena, te se nalazi ispod oboda koji je zaobljen i blago izvijen prema vani. Sličan ulomak pronađen je u Vaganačkoj pećini, te se datira od srednjeg brončanog doba do željeznog doba.⁴⁵ Prilikom istraživanja u Ričulu pronađeno je više posuda s potkovičastim drškama, koje se datiraju od kasnog brončanog doba do starijeg željeznog doba,⁴⁶ dok se trogirski primjerci datiraju u 6.-4. st. pr. Kr.,⁴⁷ slično onima iz Radovina.⁴⁸ Nešto je drukčiji ulomak **T.4/5**. Ukrašen je utiskivanjem prsta na dršci i na obodu. Obod je postavljen vertikalno bez izvijanja, te je ukrašen s vanjske strane. Ovakve drške uobičajene su za vrijeme brončanog i željeznog doba istočnog Jadrana.⁴⁹ Sličan ulomak pronađen je prilikom istraživanja rimske vile u

⁴¹ Batović, Liburnska grupa, T. XXXV, 12.

⁴² Batović, Istraživanje Ilirskog naselja, 58, T. XXVI, 1.

⁴³ Šime Batović, Kasno brončano doba na istočnom jadranskom primorju, *Praistorija jugoslavenskih zemalja IV*, (ur. A. Benac), Sarajevo, 1983., 363, T. LI, 9.

⁴⁴ Zdenko Brusić, Prehistorijski podzemski nalazi na području južne Liburnije, *Radovi JAZU* 24, Zadar, 1977., 53-59, T. V, 3; 58.

⁴⁵ Stašo Forenbaher - Pavle Vranjican, Vaganačka pećina, *Opuscula Archaeologica*, 10, Zagreb, 1985., T. 10/5.

⁴⁶ Čelhar et al, *A Bronze*, 2017., T.1/2, 7.

⁴⁷ Petrić, Prapovijest Trogira, 28, sl. 2.

⁴⁸ Batović, Istraživanje Ilirskog naselja, T.XXV, 1.

⁴⁹ Ivo Marović, Prahistorijska istraživanja i okolici Narone, *Dolina rijeke Neretve od prehistorije do ranog srednjeg vijeka*, Split, 1980., 91-92; Urem, *Limska gradina*, T.6/3; Čače, Putalj, 67, sl. 22; Šime Batović, Pregled željeznog doba na istočnoj jadranskoj obali, *VAHD* 68 (1966.), Split, 1973., 44-74, T. LXXVI, 9.

Solinama na Svetom Klementu kod Hvara.⁵⁰

Pronađen je jedan ulomak s karakterističnom bradavičastom drškom (T.3/10). Držak je postavljen horizontalno na tijelo posude i raščlanjen je na dva roščića. Slične forme pretežno se datiraju općenito u željezno doba, poput primjeraka s Limske gradine,⁵¹ Nina⁵² i Starog Grada na Hvaru,⁵³ iako je vjerojatna i njihova pojava nešto ranije, tijekom kasnog brončanog doba, na što ukazuju slični primjerci iz Vaganačke pećine.⁵⁴

Lonci ukrašeni utiscima prstiju na samom vrhu oboda zastupljeni su s dva primjerka (T.1/3, T.4/6). Ulomak T.1/3 ukrašen je s vanjske strane oboda, a ulomak T.4/6 s unutarnje strane. Ovakav način ukrašavanja vrlo je raširen, te se ne veže samo za jedan povijesni period ili kulturu. Neki autori smatraju da se ovakav ukras u ranom brončanom dobu širi preko centralnog i zapadnog Balkana prema Jadranu,⁵⁵ a raširen je kroz brončano i željezno doba,⁵⁶ na lokalitetima poput Ričula,⁵⁷ Vaganačke pećine,⁵⁸ Bribira,⁵⁹ Limske gradine,⁶⁰ Putalja⁶¹ i okolice Zadra.⁶²

Nešto izražajnije forme je lonac T.4/4 s obodom ukoso izvučenim prema gore. Vrlo je kvalitetno uglačan s vanjske strane i djelomično s unutarnje (obod). Na vanjskoj strani, po trбуhu je ukrašen plitkim, vertikalnim, jedva primjetnim kanelurama. Slični primjerci potječu iz Vaganačke pećine,⁶³

⁵⁰ Usmena informacija voditeljice istraživanja, dr. sc. Marine Ugarković, na čemu joj srdačno zahvaljujem.

⁵¹ Urem, Limska gradina, T.20/5, T.22/4, T.23.

⁵² Batović, Liburnska grupa, T. XXXV, 3; sl. 19, 10

⁵³ Nikša Petrić, Prapovijest Pharosa, *RFFZd* 36 (23), Zadar (1997.) 1998., 23-32, T.3/2.

⁵⁴ Forenbaher - Vranjican, Vaganačka pećina, T.8/3.

⁵⁵ Borivoj Čović, Regionalne grupe ranog brončanog doba, *Praistorija jugoslavenskih zemalja* IV. (ur. A. Benac), 1983., 130.

⁵⁶ Čelhar et al, *A Bronze*, 28; Borivoj Čović, Velika gradina u Varvari - I. dio, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu* 33, Sarajevo, 1978., 55-56; Čović, Regionalne grupe, 130; Blagoje Govedarica, Rano brončano doba na području istočnog Jadrana, Djela LXVII, *Centar za Balcanološka istraživanja* 7, Sarajevo, 1989., 156-158; Urem, *Limska gradina*, 97.

⁵⁷ Čelhar et al, *A Bronze*, 27, T.7/12.

⁵⁸ Forenbaher - Vranjican, Vaganačka pećina, T.6/11.

⁵⁹ Korošec - Korošec, Istraživanje prapovijesti, T.15/4.

⁶⁰ Urem, *Limska gradina*, T.21, B/9.

⁶¹ Čače, Putalj, 65, sl. 17.

⁶² Batović, Pregled željeznog doba.

⁶³ Forenbaher - Vranjican, Vaganačka pećina, T.11/2.

iz Ričula,⁶⁴ zadarskih otoka,⁶⁵ Bribira,⁶⁶ Zemunika Donjeg,⁶⁷ s datacijom od kasnog brončanog te kroz željezno doba. Od neukrašenih ulomaka, pronađena su dva lonca s lagano izvijenim vrhom oboda (**T.4/1**, **T.4/2**). Ulomci sličnih **T.4/1** pronađeni su na zadarskom otočju,⁶⁸ a najbližnji ovom ulomku je posuda iz Danila,⁶⁹ koju autor datira u razdoblje od 4. do 2. st.pr.Kr.⁷⁰ Nešto su češći primjerci trbušastih lonaca poput **T.5/1**. To su posude zatvorene forme, kojima je otvor uži od trbuha, a vrat je vertikaln ili lagano izvijen prema vani. Slični su pronađeni u Vaganačkoj pećini,⁷¹ Ričulu,⁷² Bribiru,⁷³ na zadarskom otočju,⁷⁴ te Putalju.⁷⁵ Ulomci lonaca **T.2/7** i **T.2/8** su vrlo česte forme s ravnim dnom, te nisu kronološki distinktivni.

Najzanimljiviji nalaz je ulomak stijenke posude **T.3/11**, koja nije autohtonog podrijetla, već predstavlja import na ovaj prostor sa zapadne jadranske obale, točnije iz južne Italije. Fragment je pronađen u sondi 2, stratigrafski u SJ 2, tj. u plićem od dva sloja s kulturnim materijalom u ovom istraživanju. Ulomak je dio gornjeg dijela trbuha. Keramika je svijetle oker boje. S vanjske strane je primjetan premaz svjetlije bež boje, dok je ornament ukrašen tamnosmeđom bojom. Ornament se sastoji od dvije horizontalne linije, između kojih je nacrtan motiv jelove grančice (Slika 9.). Dekoracija je izrađena prilično nevješto, te podjeća na posude koje se u literaturi pripisuju južnoitalskoj protogeometrijskoj (Japigijska protogeometrijska) i južnoitalskoj ranogeometrijskoj keramici (geometrijska protodaunijska). Između protogeometrijske i ranogeometrijske ne postoje izrazite razlike, pa se prema tome teško razaznaju. Protogeometrijska keramika svoje početke

⁶⁴ Čelhar et al, *A Bronze*, T.3/3, 4, T.4/1.

⁶⁵ Batović, Pregled željeznog doba, T.79/1, T.95/1.

⁶⁶ Korošec - Korošec, Istraživanje prapovijesti, sl. 21.

⁶⁷ Martina Čelhar - Igor Borzić, Gradina u Zemuniku Donjem - nalazi željeznog i rimskog doba, *Zemunik u prostoru i vremenu*, ur. Josip Faričić i Zdenko Dundović, Zadar, 2016., 69-117, T.1/11.

⁶⁸ Batović, Pregled željeznog doba, T.83/1

⁶⁹ Josip Korošec, Prehistorijski željeznodobni keramički nalazi na gradini u Danilu kraj Šibenika, *Ljetopis* 63, Zagreb, 1959., 214-225, T.9/3.

⁷⁰ Korošec, Prehistorijski željeznodobni, 225.

⁷¹ Forenbaher - Vranjican, Vaganačka pećina, T.8/2.

⁷² Čelhar et al, *A Bronze*, T.2/3, 4.

⁷³ Korošec - Korošec, Istraživanje prapovijesti, sl. 20.

⁷⁴ Batović, Pregled željeznog doba, T.80/5, T.83/3, T.85/5.

⁷⁵ Čače, Putalj, sl. 37.

Slika 9. Ulomak importa iz južne Italije

ima od 12. st. pr. Kr., prijelaz iz protogeometrijske u ranogeometrijsku događa se krajem 10. i početkom 9. st. pr. Kr., a ranogeometrijska keramika traje kroz 9.⁷⁶ i kroz 8. st. pr. Krista.⁷⁷ U gradu Hvaru postoji više nalaza južnoitalske mat slikane keramike i većinu je objavio Nikša Petrić. Najstarije datirani primjerak pronađen je prilikom istraživanja u palači Gazarović 1982./1983. godine kada je pronađeno 8 ulomaka južnoitalske mat slikane posude,⁷⁸ kasnije precizirane japiگیjske ole datirane u drugu polovicu 9.st. pr. Krista.⁷⁹ Lokacija ovog lokaliteta tek je nekoliko desetaka metara udaljena od kuće Galić, te se obje nalaze u urbanoj strukturi željeznodobnog naselja. Nešto mlađe datacije je dio japiگیjske ili protodaunske ole, površine svijetle oker boje, te tamnosmedeg ornamenta s

⁷⁶ Douwe Yntema, *The Matt-Painted Pottery of Southern Italy*, Galatina, 1990., 19-35.

⁷⁷ Ettore M. De Juliis, *La ceramica geometrica della Daunia*, Firenze, 1977., 25-32.

⁷⁸ Petrić, Prilozi arheologiji, 6-7.

⁷⁹ Nikša Petrić, Nalazi apulske geometrijske keramike u srednjoj Dalmaciji, *VAHD*, 90-91 (1997-1998), Split, 1999, 43-55, 45.

motivom cik-cak linije, obrubljene dvjema usporednim trakama. Paralelno s trakama ukrašen je vodoravnim obojenim točkicama. Fragment je nađen u blizini gradske tvrđave, na mjestu pretpostavljene gradine, a datiran je u drugu polovicu 8. st. pr. Krista.⁸⁰ Iz svega navedenog, vidljivo je da fragment iz kuće Galić nije slučajan nalaz u Hvaru. Prema boji ukrasa, načinu izrade ukrasa, te prema analogijama pronađenima na talijanskim lokalitetima poput Coppa Nevigate, ovaj ulomak bi se mogao datirati u 9. st. pr. Kr.⁸¹

Posljednja analizirana grupa su drške ili ručke koje mogu biti dio i zdjele i lonca. One su uglavnom sačuvane u komadu, ali odvojene od same posude, tako da ih je teško pripisati određenom tipu posude kojoj su pripadale. Na istraživanju su pronađene tri horizontalne ručke koje su položene ukoso prema gore. Jedna je pronađena u sondi 1 (T.2/5), a druge dvije u sondi 2 (T.5/3 i T.5/4). Ručka T.2/5 po vanjskoj strani u punoj širini ima plitak uzdužni žlijeb, pa je u presjeku nepravilnog oblika, štoviše, kvadratičnog presjeka, dok su ručke T.5/3 i T.5/4 položene horizontalno i ukoso prema gore, te su kružnog presjeka. Ovakve ručke su uobičajen tip ručki u željeznom dobu (Limska gradina,⁸² Zadar,⁸³ Nin,⁸⁴ Nadin, Radovin,⁸⁵ Zemunik Donji,⁸⁶ Bribir⁸⁷), ali se javljaju i ranije u brončanom dobu što ilustriraju nalazi iz Vaganačke pećine,⁸⁸ Ričula⁸⁹ i Putalja⁹⁰.

⁸⁰ Petrić, Prilozi poznavanju, 199.

⁸¹ Paolo Boccuccia, Alcuni dati sulle fasi finali dell'eta del bronzo e sulla prima eta del ferro a Coppa Nevigata (Manfredonia, Foggia), *Strutture e modelli di abitati del Bronzo tardo da Torre Castelluccia a Roca Vecchia: rapporti ed interrelazioni sull'arco ionico da Taranto al canale d'Otranto e sul versante adriatico*: atti del Convegno di studio, 28-29 novembre 1996., Pulsano (Ta), Castello De Falconibus, 2002., fig. 1,12; Veronica Galluzzi, I livelli superiori del fossato di Coppa Nevigata: inquadramento cronologico, *30° Convegno nazionale*, San Severo, 2010., 209-222., fig. 1,5.

⁸² Urem, *Limska gradina*.

⁸³ Čondić - Vuković, *U temeljima*, 65, sl. 4.

⁸⁴ Batović, Liburnska grupa, T. XXXV, 2.

⁸⁵ Batović, Istraživanje Ilirskog naselja.

⁸⁶ Čelhar - Borzić, Gradina, T.7/1.

⁸⁷ Korošec - Korošec, Istraživanje prapovijesti, T.16/5, T.16/1; Šime Batović, Problemi prapovijesti na području Vrane i Biograda n/m, *Radovi JAZU u Zadru* 18, Zadar, 1971., 9-73, sl. 12/4.

⁸⁸ Forenbaher - Vranjican, Vaganačka pećina, T. 10/3,8, T. 7/10.

⁸⁹ Čelhar et al, *A Bronze*, 25, T.2/1.

⁹⁰ Čače, *Putalj*, 2001,74, sl. 47; Vedran Barbarić, *Tipologija lončarije iz kasnoga brončanoga i željeznoga doba s područja Dalmacije*, doktorska dizertacije, Zagreb, 2011, 175.

Dva su primjerka posude s vertikalnom ručkom (**T.3/9 i T.3/7**). Ulomku **T.3/9** visina ručke veća je od širine, a na dodiru sa stijenkom posude s gornje strane je neznatno proširena. Posude s ovakvim malim vertikalnim drškama su jako česte, te se datiraju od kasnog brončanog⁹¹ do željeznog doba.⁹² Iste datacije je i ulomak ručke **T.3/7**, koja je pripadala nekoj manjoj posudi, možda šalici.⁹³

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Okolica grada Hvara s nekoliko špilja, od kojih je najznačajnija Markova, naseljena je još od neolitika. Razvojem poljoprivrede, trgovine i pomorstva te priljevom novog stanovništva, naselja se smještaju na lokacije koje su prilagođene novom vremenu. U brončanom dobu počinje začetak naselja, koje se nalazilo na mjestu današnje gradske tvrđave Fortice. Hvarska gradina bila je vrlo dobro utvrđeno mjesto, koje je dodatno osiguravano osmatračnicama prema istoku, na visinski istaknutijim lokacijama s boljim pregledom okolice. Gradina je imala svoju brončanodobnu nekropolu na području prema uvali Vira, gdje je pronađeno mnoštvo tumula, dok je lokacija željeznodobne nekropole još nepoznata. Ako ćemo gradinsko naselje promatrati u dva dijela, kao akropolski dio i kao podgradinski dio, onda je na mjestu današnje tvrđave bio akropolski dio koji je kasnijim izgradnjama uništen, a na mjestu predjela Groda, unutar i oko areala srednjovjekovnih gradskih zidina, podgradinski nasebinski dio (Slika 3). U podgradinskom prostoru i oko gradine, tijekom više arheoloških rekognosciranja i istraživanja, pronađeno je mnoštvo ulomaka brončanodobne, željeznodobne i antičke keramike, koji dokazuju da se na ovom prostoru život kontinuirano odvija već tisućama godina. Gradina u Hvaru kao centralno prapovijesno mjesto otoka Hvara, te naselje pod njom koje je okrenuto prema luci Hvar, u maritimnoj konstelaciji Jadrana činili su ovaj prostor jedinstvenim za razvoj života. Na susjednim otocima Visu i Korčuli također su postojale jake autohtone zajednice u željeznom dobu, sve do dolaska grčkih kolonizatora, kada im snaga posustaje. Viška gradina Talež najsličnija je hvarskoj gradini po pitanju svog položaja uz

⁹¹ Forenbaher - Vranjican, Vaganačka pećina, T. 8B/12.

⁹² Korošec - Korošec, Istraživanje prapovijesti, T.16/2.

⁹³ Marović, *Prahistorijska*, 1980, 97; Čače, *Putalj*, 60, sl. 6.

pomorske putove, te je svakako centralno mjesto lokalne zajednice do dolaska grčkih kolonizatora.⁹⁴ Dosadašnja istraživanja na Korčuli ukazuju da je gradina Kopila vjerojatno središte otočne zajednice na otoku.⁹⁵ Iako na sva tri otoka postoje plodna polja, očito je da položaj i trgovina igraju veću ulogu u razvoju ovih naselja nego zemljoradnička komponenta.

Arheološki nalazi pronađeni u kući Galić još su jedan prilog poznavanju prapovijesti grada Hvara. Keramika koja je pronađena na ovom lokalitetu nije specifična za usko prapovijesno razdoblje ili određenu etničku grupu, već pripada tipovima keramike koji su u upotrebi kroz dugo razdoblje od kasnog brončanog doba te kroz željezno doba na istočnoj jadranskoj obali. U određivanju vremenskoga perioda istraživačima pomaže prisutnost uvozne keramike, kojoj je lakše odrediti porijeklo i vrijeme proizvodnje. Jedini preciznije databilni ulomak pripada importu iz južne Italije, koji se može datirati u 9. st. pr. Kr. i za sada je tipologijom jedinstven za Hvar; svi drugi, već ranije spomenuti nalazi južnoitalske mat slikane keramike u Hvaru, mlađeg su postanka. Ovaj primjerak govori u prilog već poznatim kontaktima, koje je hvarska zajednica imala sa zapadnom obalom Jadrana.

Ulomak je pronađen u najdubljem kulturnom sloju sonde 2, dok iz sonde 1 nemamo databilnih ulomaka, ali imamo rezultat 14C analize koja njezin najdublji kulturni sloj datira u široko razdoblje od 3. do 1. st. pr. Kr. čime se svi pronađeni keramički ulomci iz te sonde datiraju u razdoblje nakon tog vremena. Treba naglasiti da analogije i komparacije pronađenog keramičkog materijala s materijalom s ostalih prapovijesnih nalazišta u Dalmaciji taj materijal datiraju od kraja brončanog doba te kroz cijelo željezno doba.

Prilikom arheoloških istraživanja nisu pronađeni tragovi struktura od kamena ili drva. Nisu pronađeni debeli paljevinski ostaci ognjišta ili otpadne jame. U slojevima nisu pronađene kosti, već isključivo keramički ostatci. Sami po sebi, keramički nalazi ne ukazuju na specifičnu namjenu ili posebnu ulogu ovog prostora. Keramički materijal homogen je u svim slojevima i sondama, ali je karakter slojeva nejasan. Ne može se isključiti

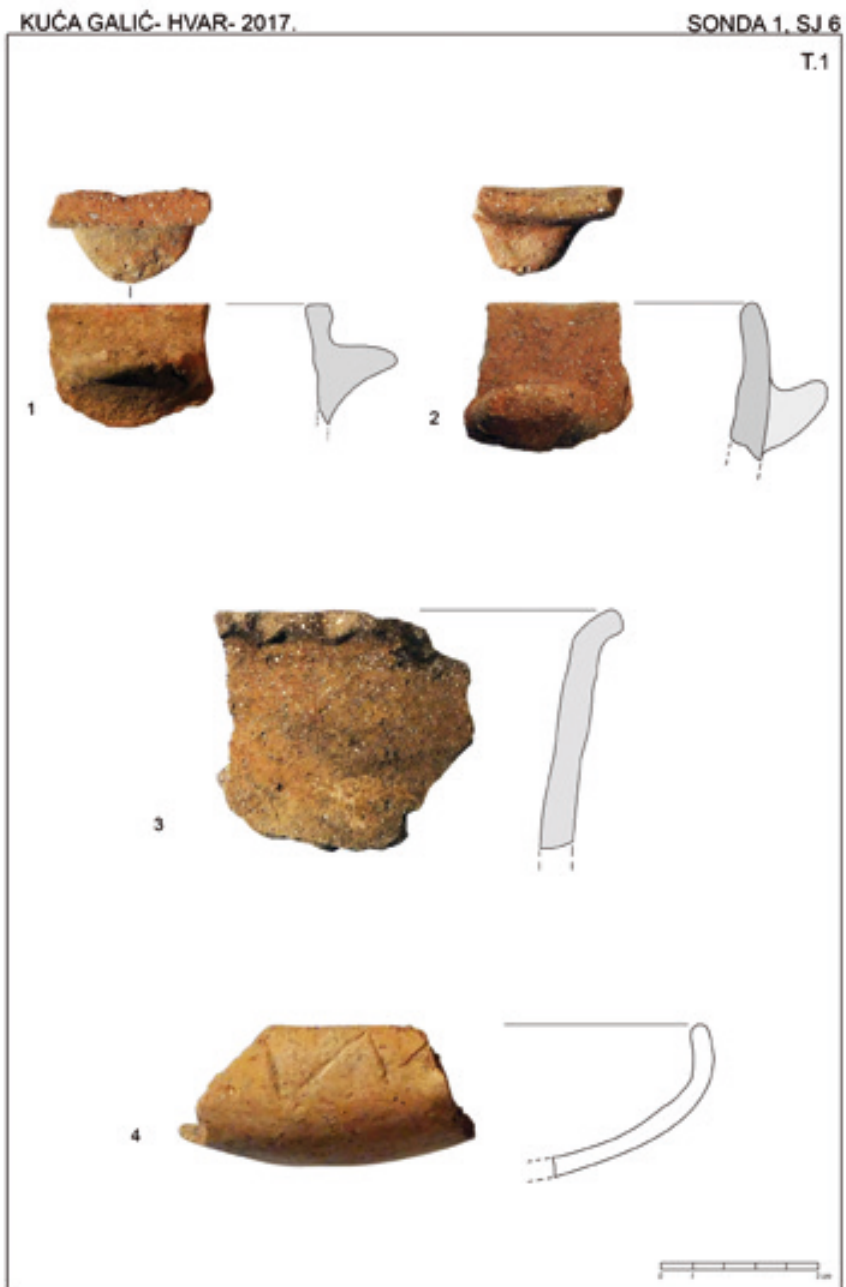
---

⁹⁴ Vince Gaffney - Slobodan Čače - John Hayes - Branko Kirigin - Peter Leach - Nikša Vujnović, Secret histories: the pre-colonial archaeological context for Greek settlement of the Central Adriatic Islands, *Greek Influence along the East Adriatic Coast, Proceedings of the International Conference held in Split from September 24th to 26th 1998*, (ur. N. Cambi, S. Čače & B. Kirigin), Split, 2002., 25–50.

⁹⁵ Dinko Radić - Igor Borzić, Otok Korčula: Iliri i Grci, *VAHD* 110-1, Split, 2017., 303-325.

da je dio slojeva poremećen, jer se sonde nalaze na prostoru, gdje je jaka erozija i velik nagib terena na padinama brda. Također, prilikom gradnje novovjekovnog stambenog objekta, teren je morao biti drastično niveliran što je sigurno dovelo do poremećaja u stratigrafiji.

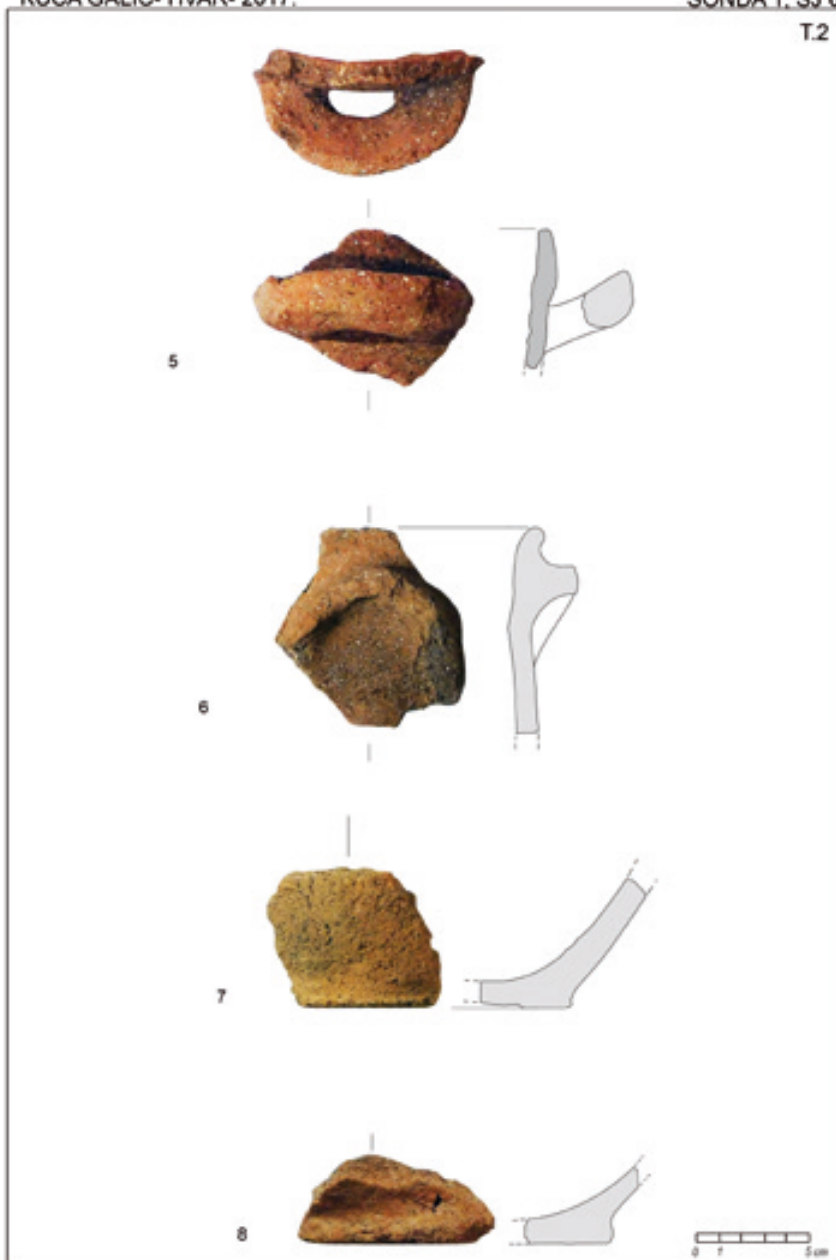
Iz svega navedenog možemo zaključiti, da se keramički materijal na ovom lokalitetu može datirati u razdoblje cijelog 1. tisućljeća pr. Kr., te time pridonijeti tezi da je prostor grada Hvara u prapovijesti bio najvažnije naselje na otoku Hvaru.

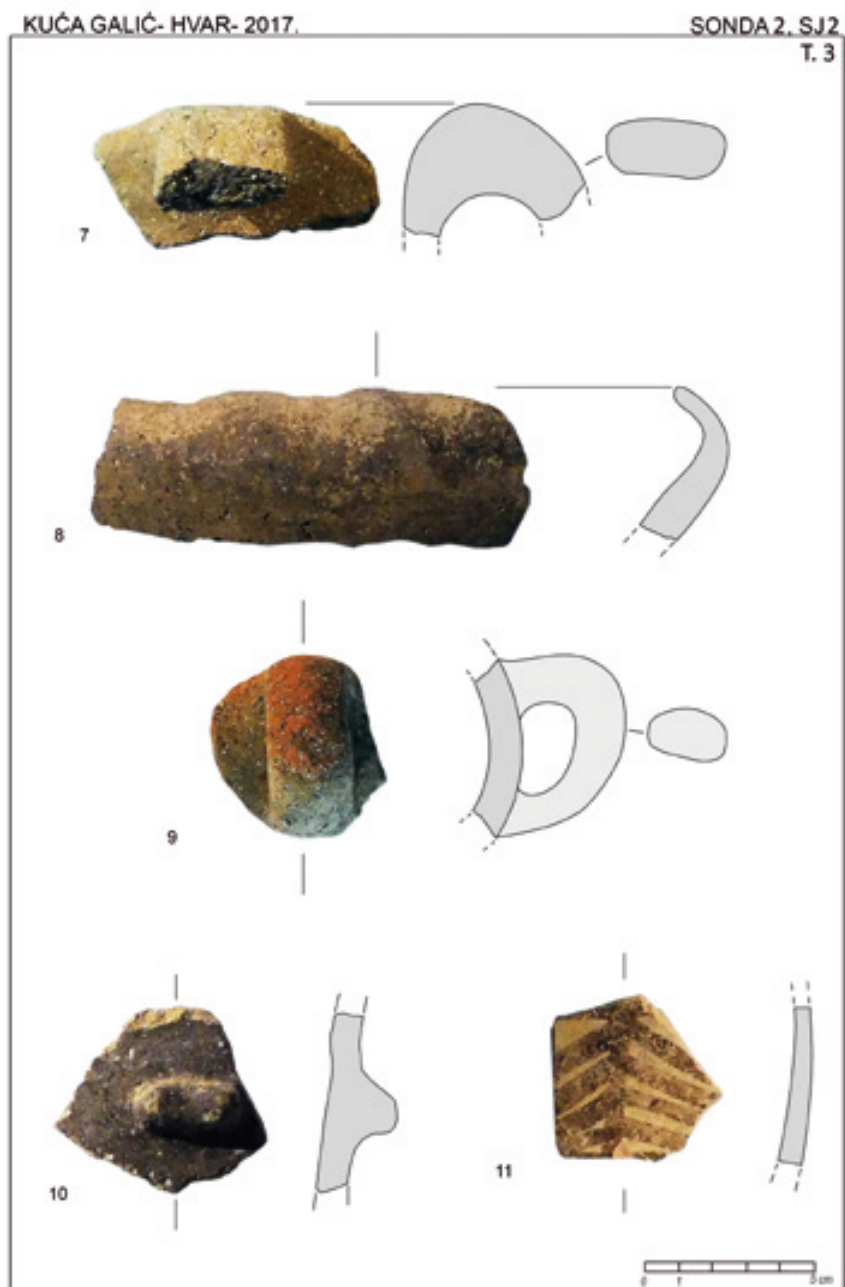

KUĆA GALIĆ- HVAR- 2017.

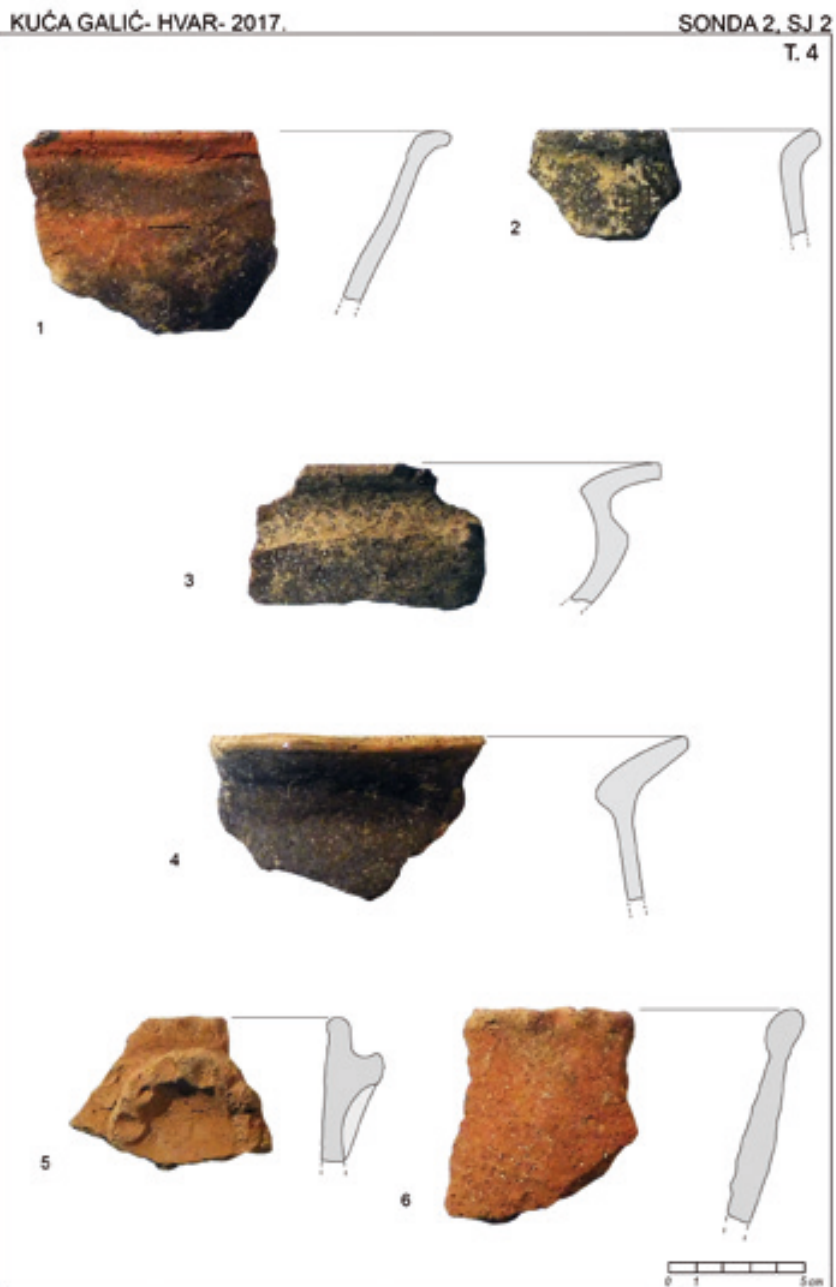
SONDA 1. SJ 6

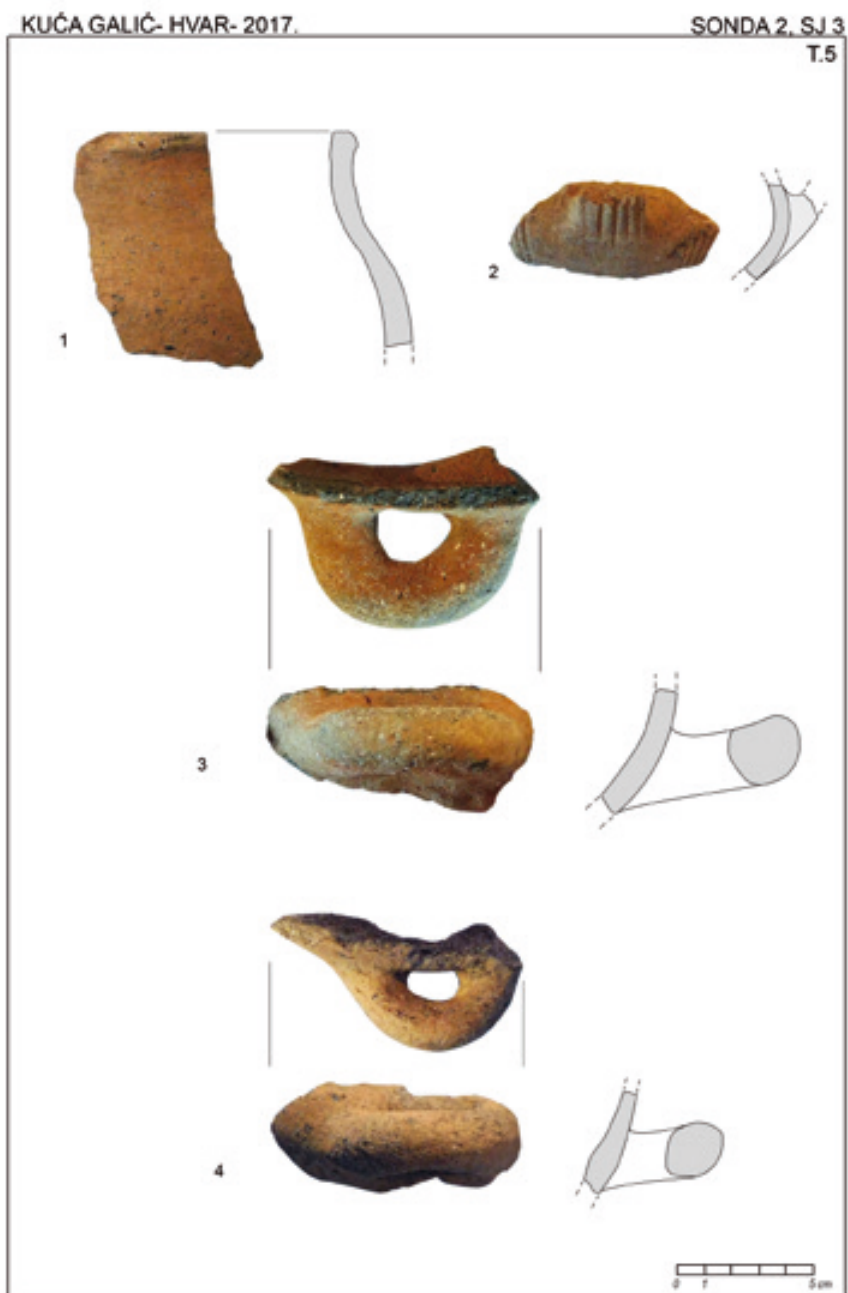
T.2

Eduard Visković

TOWARD A BETTER UNDERSTANDING OF PREHISTORY OF
CITY OF HVAR - ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN THE HOUSE
GALIĆ

Summary

Contribution to prehistory of the city of Hvar - Archaeological excavations in the Galić house

The surroundings of the city of Hvar, along with several caves, had been populated since the Neolithic. With the development of agriculture, commerce and sea trade and the influx of new settlers, the settlements adopted to these new times. In the Bronze Age had begun the settlement on the site of the city Fortress, Fortica, strongly fortified, with checkpoints to the east. It also had its necropolis, above the Vira bay, with lots of burial mounds. The acropolis, or higher part of the settlement on the hillfort itself, has been swept away by historical changes, but in its lower parts, within abs around the medieval ramparts in the present-day city quarter of Groda, finds of Bronze Age, Iron Age and Antique pottery have been ascertained in abundance, which proves that on this area life had developed in continuity for thousands of years; the hillfort in Hvar and the settlement under it, connected with the port, is a unique place in the maritime constellation of the Adriatic.

Archaeological finds in the Galić house are not typical for a narrow prehistoric period or a specific ethnic group, but instead belong to pottery used from late Bronze Age and throughout the Iron Age on eastern Adriatic. The presence of imported pottery helps a lot; the only datable fragment comes from south Italy, 9th c. BCE.

Nothing except pottery has been found and there is a possibility that the original strata had been disturbed, due to steepness of the site, erosion and building of the house in the past.

The pottery found on this site can be dated throughout the millennium BCE, and proves once again that the area of the city of Hvar was the most important settlement on this island in prehistory.

(Translation: Joško Kovačić)